

DOOD VAN EEN GELUKKIG MAN

Giorgio Fontana

Dood van een gelukkig man

Vertaald uit het Italiaans door Philip Supèr

Voor de vertaling van deze roman
heeft de vertaler een projectsubsidie ontvangen
van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel *Morte di un uomo felice*,
Sellerio editore, Palermo
© Giorgio Fontana 2014
© Nederlandse vertaling Philip Supèr /
Uitgeverij Wereldbibliotheek 2015
Alle rechten voorbehouden
Omslagontwerp Studio Ron van Roon
Foto omslag © iStock
Foto auteur © Antonella Argirò & Alice Demontis
NUR 302
ISBN 978 90 284 2637 5
www.wereldbibliotheek.nl

Voor mijn moeder

‘Denk eraan,’ zei hij, ‘wat wij niet moeten zijn
is door woede gedreven mannen.’

I

Ze wilden dus vergelding. Colnaghi knikte een paar keer voor zichzelf, als om gedachten te vergaren die nog geen vorm hadden gekregen of die nog te verward waren. Hij legde zijn handen op de tafel en keek de jongen weer aan die zojuist had gesproken.

In het lokaal dat de kleuterschool van de wijk ter beschikking had gesteld, heerste stilte. Zweetplekken onder de oksels, de vleugels van de plafondventilator draaiden langzaam rond. Iedereen zat te wachten op een antwoord van hem, de zoveelste meelevende woorden.

Een stuk of dertig familieleden en vrienden van het slachtoffer. Vissani was chirurg geweest, en daarbij een van de toonaangevende figuren van de meest rechtse vleugel van de christendemocratische partij in Milaan. Tweeënvijftig jaar, asblond, gezet. De foto op de kathedor stond tussen vele boeketten bloemen.

Misschien had Colnaghi de man één of twee keer gezien in de voorgaande jaren. Misschien had hij weleens een artikel over hem gelezen in het lokale katern van de *Corriere della Sera*, naar aanleiding van zijn opmars in de partij. Colnaghi hield niet zo van dat deel van Democrazia Cristiana, maar wie weet hadden ze elkaar lang geleden zelfs ooit de hand gedrukt, als ze toevallig aan elkaar waren voorgesteld door een collega die carrière wilde maken. Misschien wel op een avond half mei, wanneer Milaan wordt doorkruist door zwaluwen en het licht een ongrijpbare kleur heeft. Misschien voelden ze zich alle twee wel gelukkig op

dat moment, en misschien had Vissani zich wel op de knieën geslagen van pret om een grapje van Colnaghi. Waarna de medicus het goede humeur van de magistraat even moeiteloos weer kon hebben bedorven met een ongelukkige uitlating, een van de vele zoals Colnaghi die had kunnen lezen in het onderzoeksdossier – iets onaangenaams over jongeren of over fascisme of over de noodzaak van hard optreden door de regering.

Hoe het ook zij, daarna was het als volgt gegaan: die hatelijke, vulgaire en onschuldige figuur was vermoord op 9 januari 1981, 's avonds laat, ergens bij de Piazza Diaz. Twee kogels kaliber 38 Spl. Zes maanden geleden nu. De aanslag was opgeëist door Strijdende Proletarische Formatie, een dissidente, afgesplitste cel van de Rode Brigades. De zaak liep nog, er werd aan gewerkt door officier van justitie Colnaghi.

Hij had zich lang afgevraagd of het wel een goed idee was om aanwezig te zijn bij de herdenkingsceremonie. Het was immers juist de bedoeling dat hij zich onttrok aan deze mensen, niet dat hij ze ging opzoeken. Maar uiteindelijk had hij zich toch gewonnen gegeven; het deed er eigenlijk niet toe wat opportuun was of niet. Hij was de mening toegedaan dat het, eventueel op onorthodoxe wijze, begeleiden van een verlies ook tot de taken van een magistraat behoorde. Op een bepaalde manier was hij een parasiet van het leed: zonder misdaden zouden er geen straffen zijn, en dus ook geen magistraten. Het leek hem daarom juist om de wereld nog iets anders terug te geven: dat wat zijn empathie als simpel en helder resultaat voortbracht.

En daar zat hij dus, zes maanden later, om te gedenken wat er was gebeurd en om even wijdlopige als zinloze betogen aan te horen over de goedheid van die man en over de tijd waarin ze leefden. En het was allemaal zonder problemen verlopen, alles was gegaan volgens het draaiboek: het gedenken van de gebeurtenis, de onoverkomelijke leegte die elke moordaanslag oproept, een paar eeuwen (na een tijdje wordt leed saai, behalve voor wie

erdoor wordt opgevreten) en uiteindelijk de verzekering dat hij en zijn collega's hun plicht niet zouden verzaken.

Het was goed gegaan – tot die jongen het woord had genomen. Beleefd had hij zijn hand opgestoken en Colnaghi meegedeeld dat hij vergelding wilde. Hij wilde vergelding omdat hij dokter Visani's zoon was. Was er een sterkere rechtvaardiging denkbaar dan deze? De volwassenen keken elkaar aan zonder iets te zeggen, sommige draaiden wat met de hoed in hun hand, een paar vrouwen konden een misplaatst glimlachje niet onderdrukken. In welke vorm ook, het uitgesproken verlangen leek algemeen te zijn.

Ten slotte had Colnaghi toch zijn reactie gegeven. 'Als het gaat om vergelding ben ik niet de aangewezen persoon,' zei hij alleen, terwijl hij met zijn glimlach een poging deed om de spanning wat te laten wegsmelten.

'Goed,' antwoordde de jongen. Hij had hetzelfde blonde haar als zijn vader, maar steil en lang, zijn neus en mond trilden af en toe. 'Stel dat jullie de gasten pakken die mijn vader hebben vermoord. Wat dan?'

'Dan komen ze voor de rechter.'

'En daarna?'

'Als ze schuldig worden bevonden, krijgen ze een straf opgelegd.'

'Blijven ze dan hun hele leven in de gevangenis?'

'In ieder geval heel veel jaren. Ze zullen niemand meer iets kunnen aandoen.'

'Dat is niet genoeg,' zei de jongen, en hij schudde zijn hoofd. 'Dat is niet genoeg.'

Colnaghi knikte weer. 'Jij heet Luigi, toch?' vroeg hij.

'Ja.'

'Hoe oud ben je, Luigi?'

'Veertien.'

'Veertien. Zit je op school?'

'Op het lyceum. Onderbouw.'

‘Oké. Vertel me dan maar ’s wat we moeten doen met de moordenaar van je vader.’

Ontstemd gemompel, schuddende hoofden. Colnaghi realiseerde zich dat hij te ver was gegaan, maar hij had inmiddels voor zichzelf een hypothese opgesteld, en die moest worden getest. De jongen leek overigens helemaal niet verrast door de vraag. Hij wendde zich alleen maar naar de deur en kneep zijn ogen samen om even goed te kunnen nadenken. Toen keek hij Colnaghi weer aan.

‘Ik zou hem doodmaken,’ zei hij. ‘Ik zou hem meteen doodmaken, gewoon met mijn handen.’

Nu rees er een geroezemoes op. Zijn moeder trok hem stevig aan zijn hand. ‘Luigi!’ siste ze, zonder veel overtuiging.

De jongen negeerde haar. Hij bleef Colnaghi aankijken en Colnaghi begreep dat wat hier tussen hen gebeurde niet zomaar een tweestrijd was, maar iets veel groters en complexers. Het ging om het lot van een hele natie die een tragedie probeerde te verwerken, om een lange geschiedenis van over en weer aangedaan onrecht en geslagen wonden. Want uiteindelijk kwam alles samen in dezelfde, banale vraag: hoe vertel je een kind over de dood van zijn vader? Wat heb je aan redeneringen en verklaringen bij zo’n verlies? We zien onze kinderen opgroeien vol van rancune, dacht hij bij zichzelf. We zien ze opgroeien als wezen die nieuwe vaders nodig hebben, en ik heb niets te bieden.

Hij zuchtte diep en sprak toen zijn niets uit. ‘Wat je zegt is... begrijpelijk,’ zei hij. ‘Echt. Hoe zou ik reageren als ik in jouw schoenen stond? Dat is iets wat ik me voortdurend afvraag. Hoe zou ik reageren als ik in jullie schoenen stond?’ Hij spreidde zijn armen. Iedereen luisterde nu vol aandacht naar hem. Hij keek naar al die mensen, die er half afstandelijk, half betrokken bij zaten en voelde toen de woorden als vanzelf uit hem stromen, langzaam. Eerst waren het losse woorden, als verkennende soldaten in de nacht. Toen volgde het hele leger van argumenten en

redeneringen – en de rest van wat hij al zo lang bij zich droeg. ‘Vergelding is de oplossing waar we het eerst aan denken. Dat is logisch en vanzelfsprekend. Het principe van oog om oog, tand om tand, nietwaar? Maar dat werkt niet.’ Hij ademde diep in. ‘Ik realiseer me dat ik dit in jullie schoenen allemaal misschien niet eens zou willen horen, maar vergelding is een zinloos instrument; in de eerste plaats voor jullie zelf. En ja, natuurlijk weet ik dat een deel van jullie helemaal niet zonodig een goed mens hoeft te zijn, maar niets anders wil dan de man pakken die jullie zo veel leed heeft berokkend en hem verwoesten, hem inpeperen hoeveel pijn jullie moeten lijden. Maar een handlanger van die man zal dan op zijn beurt ook weer vergelding willen, die zal zich weer op een andere onschuldige man storten, en zo houdt dit alles nooit op; uiteindelijk rest niets anders dan de dood. Er is dan geen plaats meer voor kennis, voor liefde, voor een pizzaatje, een wandelingetje. De wereld verdwijnt volledig, de wereld die je wilde redden. Alles wat overblijft is kilte en vergelding. Het is een obsessie waar je nooit meer uit komt.’ Hij kneep zijn ogen samen. ‘En ik zeg dit jullie als vader en als christen. Ik weet dat mijn taak eindigt als de schuldigen hun juiste straf hebben gekregen. Maar ik weet ook dat dat niet genoeg is. Dat niets het onrecht dat jullie is aangedaan, kan vergelden. Dat het jouw vader niet kan terughalen, Luigi, dat het geen van de mensen die ons zijn afgenomen kan terughalen. Het is gruwelijk. Het is gruwelijk en ik weet werkelijk niet wat ik moet doen, ik heb geen enkel antwoord op jullie verdriet. Jullie moeten heel dapper zijn, omdat wat jullie is overkomen – wat jou is overkomen, Luigi – iets is wat elke verklaring tart. Ik geloof stellig dat er een dag komt waarop God alles zal goedmaken, elke wond zowel als elke schuld, maar op dit moment realiseer ik me dat ik niet meer te bieden heb dan dit. Ik vind het vreselijk wat er is gebeurd,’ besloot hij. ‘Ik vind het echt vreselijk.’

Op weg naar buiten schudde Colnaghi hier en daar een hand en sprak hij nog even kort met wat mensen. Sommige aanwezigen waren in tranen en dankten hem voor zijn woorden. Anderen leken verward, of zelfs geërgerd. Ze wendden zich af toen hij voorbijkwam en sloegen hun blik neer, gingen iets zoeken in hun zakken. Luigi had de luwte opgezocht: van achter uit het lokaal staarde hij in stilte naar Colnaghi. Ik ken jouw woede, had deze tegen hem willen zeggen, ik ken hem heel goed. Ik kan hem ontcijferen als was het een eigen taal. Maar mijn leed staat op een hoger plan dan het jouwe. De gedachte was nog nauwelijks bij hem opgekomen of hij schaamde zich er al voor. Hij schudde zijn hoofd en verliet het gebouw, uitgeput.

Toen hij buiten was, deed hij ondanks de warmte zijn colbert aan. Hij poetste zijn bril met de punt van zijn stropdas en begaf zich op weg naar de tramhalte. De spanning zat nog op zijn huid, en alles wat hij wilde was rustig een stukje van de stad bekijken door het raampje van de tram.

Hij keek om zich heen: acht uur in de avond, het station van Porta Genova. Tussen de drugsdealers, de pooiers en een enkele zwerver door haastten de laatste forenzen zich naar hun trein. Boven hen allen ging de zon onder en de lucht, waardoor dan ook, rook naar drop. Werktuigelijk stak Colnaghi zijn pijp aan, maar na een paar halen reed de tram al voor; net genoeg tijd om te voelen hoe de rook zijn mond vulde.

In de wagon keek hij om zich heen. Drie vrouwen van zijn leeftijd, een oudere dame met een roze hoedje op, een paar jongeren in spijkerbroek die lachend een lus van de tram naar elkaar overgooiden. Misschien was het ding eraf gevallen, misschien hadden ze hem losgetrokken.

Colnaghi liet zijn kin op zijn borst zakken. Al een tijdlang stelde hij zich voor hoe ook hij misschien een ontzield lichaam zou worden – net als Vissani, of als zijn collega's die in de afgelopen jaren het leven hadden verloren. De transformatie was

gaande, en hoe vreemd was dat niet. Alsof hij een tweede versie van zichzelf met zich meedroeg, een minuscule dood die langzaam ontkiemde, in afwachting van het moment waarop hij als een bloem kon opengaan. Zou het echt gaan gebeuren? Waar dan, en wanneer? Een paar maanden eerder had een collega uit Turijn tegen hem gezegd dat hun werk er inmiddels vooral uit bestond te leren hoe je een goed lijk bent. Colnaghi had de ogen ten hemel geslagen en geantwoord dat het misschien niet echt nodig was om zo somber te zijn.

Ooit had zijn baas hem persoonlijke bewaking aangeboden, maar die had hij geweigerd. Zijn situatie was nog niet zodanig dat hij iets dergelijks wilde accepteren, en daarbij was hij na de moord op Aldo Moro tot de overtuiging gekomen dat bewakingsescortes geen ander doel dienden dan het in gevaar brengen van nog meer levens. En er waren trouwens ook geen concrete aanwijzingen. Er was geen enkel rapportje over hem gevonden in een van de uitgekamde schuilplaatsen en geen van al die groepen had ooit een bedreiging tegen hem de wereld in gestuurd. En toch zou hij een geschikt doelwit zijn: een briljant magistraat die zich al drie jaar bezighield met het terrorisme, nog jong, bereid tot een dialoog, en ook nog eens zeer katholiek.

Bij de volgende halte stapten de jongeren uit, de tramlus namen ze mee. De deuren sprongen met een klap weer dicht, niemand anders stapte in. Colnaghi strekte zich uit om te krabben aan de huid boven zijn sok, waar hij een lichte jeuk voelde. De tram sloeg een hoek om en opeens vulde een kerskleurig licht de hele wagon. Weet ik nog een leuke mop, dacht Colnaghi bij zichzelf. De rechters rechterhand weet niet wat de linker doet. Nee, die kennen we al, een andere, Giacomo, beste jongen. Je hebt wel betere gehoord. De onderzoeksrechter zegt tegen de verdachte: We hebben drie personen die verklaren dat ze u hebben gezien. De verdachte: Nou en? Ik kan u er zo honderdduizend brengen die kunnen verklaren dat ze me níet hebben gezien!

Hij grinnikte. Ja, deze mop was zo stompzinnig dat hij hem nog wel een keer kon vertellen aan Caterina Franz, of aan Micillo, of misschien aan tafel thuis. De oudere dame met het roze hoedje keek hem verbaasd aan. Snel trok Colnaghi zijn gezicht weer in de plooi. Bij een kruispunt gaf de tram een belsignaal. Terwijl hij verder reed in noordelijke richting, legde Colnaghi zijn wang tegen het glas en zag hoe Milaan zich voor hem opende als een waaier: de lege straten met hun voren van rails, twee carabinieri voor een gebouw, een student met boeken onder zijn arm – vormen van de stad die langzaam uitdoofden in de schemering.

Drie uur hadden ze rond het bureau van Micillo gezeten, zwemmend in de papieren hadden ze elkaar af en toe een aansteker aangereikt. En nu, in deze hitte van de vierde verdieping, had Colnaghi het benauwd. Het was vrijdag, en weer was het laat geworden. Al tien minuten zwegen ze, als om de vermoeidheid uit hun lichaam te laten verdampen. Al bij het ochtendgloren was Colnaghi op zijn fiets naar kantoor gekomen, op het Paleis van Justitie viel toen nog geen straaltje zonlicht, en vanaf dat moment had hij zonder ophouden gewerkt en nauwelijks de tijd genomen voor een broodje als lunch.

Hij keek naar de twee collega's met wie hij besloten had samen te werken en aan wie hij leiding gaf. Micillo, de officier van justitie, telg uit een oude familie van juristen in Caserta, altijd met een gestrikt vlinderdasje, ook in de zomer, wuifde zich met gestrekte hand koelte toe. Caterina Franz, de rechter-commissaris uit Friuli, zat nog steeds te lezen, bewegingloos en zonder een druppeltje zweet, een vinger op haar rechterwenkbrauw.

'Ik ben misselijk,' zei Micillo opeens. 'Gewoonweg misselijk.' Colnaghi keek naar zijn kaak. Caterina Franz pufte en een van de blaadjes die ze in haar hand hield dwarrelde met een draai naar de grond. Ze keek ernaar terwijl ze krabde aan haar lange, kromme neus.

'Volgens mij heb je iets laten vallen,' zei Colnaghi. Micillo schoot kort in de lach en ging door met wapperen. Caterina Franz keek Colnaghi verstoord aan.

‘Je bloost,’ zei Colnaghi met een glimlach.

Haar lippen verstrakten.

‘Nu bloos je nog meer. Verleggen mensen blozen nog erger als je ze erop wijst.’

‘Ben je zo’n beetje klaar nu, denk je?’ zei Caterina Franz.

‘Kijk, nu ben je een rode paprika.’

Ze schudde haar hoofd en wendde zich tot Micillo. ‘Hoe kun je in godsnaam met zo’n man samenwerken?’

‘Maak je niet druk,’ antwoordde Micillo. ‘Hij wordt zo weer serieus.’

Caterina Franz schudde haar hoofd en blies lucht uit. Colnaghi strekte zich uit op zijn stoel, wiebelde op de achterste poten, en keek door het raam naar de hemel. Toen liet hij zich weer naar voren vallen en gaf een klap op het bureau. ‘Even recapituleren,’ zei hij. ‘De laatste verklaringen van die Berti hebben een mooi spoor voor ons geopend, maar er is nog iets waar we geen greep op krijgen. Wat is dat?’

Anna Berti was een lid van de Rode Brigades, zevenentwintig jaar oud. Ze had zich bereid verklaard samen te werken met justitie. Dat deed ze met tegenzin en verteerd door schuldbesef, maar er waren wel degelijk een paar namen uit haar gekomen. Als ze iets losliet, was dat nooit veel, maar het was altijd duidelijk. Colnaghi was een van de weinigen die het eens waren met de wettelijke norm die het jaar daarvoor was ingevoerd, die het justitieel inzetten van spijtoptanten van het terrorisme regelde. En hij was het eens met de stelling van carabinieri-kolonel Bonaventura: de dode takken wegsnoeien maar een paar groene takken in leven houden, zodat daaraan andere parcoursen, namen en verdachte types konden uitbotten.

Zijn collega’s hielden er niet van te onderhandelen met criminelen en hun kwijtschelding van strafvervolging te garanderen, maar Anna Berti had informatie geleverd die ze nooit op een andere manier hadden kunnen verkrijgen. Micillo en Caterina

Franz gebruikten die informatie met tegenzin, alsof het bloedgeld was, iets wat hun werk kon vergiftigen, terwijl het voor Colnaghi niet meer dan gegevens waren. Zeker, hij vond het soms ook moeilijk de morele kant van de zaak buiten beschouwing te laten, en het woord alleen al – spijtoptant – had een verkeerde klank. Iedere keer moest hij zichzelf dan weer inprenten dat het geweten hier buiten stond, dat het ging om een simpele ruilhandel.

Maar er was in dit verband nog veel werk te doen; de ontvoering van Roberto Peci, bijvoorbeeld, had hem flink aangegrepen. Peci was de broer van Patrizio, de eerste spijtoptant van de Rode Brigades, die een jaar eerder een aantal fundamentele gegevens over de organisatie had onthuld. Uit wraak hadden de Rode Brigades van Senzani Roberto Peci ontvoerd, en naar alle waarschijnlijkheid zou deze binnenkort worden gedood. Waarom had niemand bij het beschermen van spijtoptant Patrizio ook aan zijn broer Roberto gedacht? Omdat het een club stommelingen was, stelde Colnaghi voor zichzelf vast, terwijl hij een groen elastiekje wegschoof van de zoveelste dikke map op het bureau. Door zijn drift brak het bijna.

‘Ik wil haar nog een keer verhoren,’ zei Micillo. ‘Volgende week ga ik weer naar de San Vittore-gevangenis om haar opnieuw te verhoren. Oké?’

‘Prima,’ zei Colnaghi. ‘Dan probeer ik het nog een keertje met die Dell’Acqua.’ Dit was weer een ander meisje dat kortgeleden was gearresteerd. Anna Berti had beweerd dat Dell’Acqua deel uitmaakte van de groep die de moord op Vissani had opgeëist. Tussen de twee organisaties was de verstandhouding een tijdlang goed geweest – ze hadden zelfs wapens met elkaar uitgewisseld –, maar daarna hadden ze ruzie gekregen. Dat gebeurde vaak, en in deze periode vaker dan ooit, nu de extreem-linkse gewapende strijd begon af te glijden naar chaos en desillusie.

‘Die Dell’Acqua doet haar mond niet open tegen je,’ merkte Caterina Franz op.

‘Omdat ze van goede komaf is,’ zei Micillo. ‘Die hebben het dikste pantser. Zo iemand als Anna Berti kun je op een of andere manier wel omkopen, ook al moet je dan misschien wat meer neerleggen dan je had gedacht.’

‘Ik hou niet zo van dit soort praatjes.’

‘Uitzonderingen altijd, fouten nooit,’ zei Colnaghi, terwijl hij gedachteloos het elastiekje weer om de map schoof. Dat was zijn motto.

Micillo sloeg de ogen ten hemel.

‘Ik heb nog steeds niet begrepen wat je nou eigenlijk bedoelt met die zin,’ zei Caterina Franz. Ze draaide haar stoel naar Colnaghi en sloeg haar armen over elkaar. ‘Wil je me dat nou eens een keertje uitleggen?’

‘O nee, alsjeblijft niet,’ zei Micillo. ‘Ik smEEK jullie...’

Colnaghi glimlachte. ‘Ze hebben ooit aan een wereldkampioen schaken, Michail Botvinnik, gevraagd wat het geheim van zijn ongelooflijke succes was. Zijn antwoord was: U vindt het misschien teleurstellend, maar vóór alles probeer ik gewoon zo min mogelijk fouten te maken.’

‘Schaak jij?’

‘Nee, dat heb ik in een tijdschrift gelezen. Maar het is een mooie uitspraak.’

Caterina Franz leek niet erg overtuigd.

‘Fouten maken we allemaal,’ zei ze.

‘Zeker. In de afgelopen twee jaar heb ik een paar leden van Milanese Autonomie in staat van beschuldiging gesteld, die later geheel onschuldig bleken te zijn. Een van hen, professor Corno, heeft me toen een lange brief geschreven, een en al verontwaardiging, waarin hij me aanspoorde niet iedereen op één hoop te gooien en om personen die geweld gebruiken te onderscheiden van hen die dat nooit hebben gedaan.’

‘Wat een zak,’ grinnikte Micillo.

‘Hij had gelijk. Ik heb die brief bewaard. Het is precies waar